

Burgerschapsplan

**CBS De Meander
2025-2026**

CBS De Meander
Lindenlaan 14

9771 AM Sauwerd
tel. : 050-3061571

www.meander.goudonderwijs.nl
meander@goudonderwijs.nl

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: inleiding.....	3
1.1 Inleiding.....	3
1.2 Doel van het beleidsplan.....	3
1.3 Wettelijk kader	4
1.4 Begrippen en definities	5
Hoofdstuk 2: visie en uitgangspunten.....	6
2.1 Visie stichting Goud op burgerschap.....	6
2.2 Onze schoolvisie op burgerschap	6
2.3 Doel en betekenis van burgerschap	7
Hoofdstuk 3: context van de school.....	8
3.1: context van de school	8
Hoofdstuk 4: doelen voor burgerschap.....	10
4.1 Burgerschapscompetenties	10
4.2 Concrete leerdoelen op schoolniveau	11
4.3 Behoefte van kinderen	15
Hoofdstuk 5: leerlijn burgerschap en samenhang met andere vakgebieden en activiteiten.....	16
5.1 Leerlijn burgerschap: SLO kerndoelen en ons aanbod burgerschapsonderwijs middels ‘De Vreedzame School’	16
5.2 Samenhang met andere vakgebieden.....	22
5.3 De leerdoelen en inhoud van burgerschap in onze schoolcultuur en andere activiteiten	38
Hoofdstuk 6: aanpak.....	42
6.1 Hoe gaan we met elkaar om?.....	42
6.2 Burgerschapscompetenties actief oefenen	42
6.3 Burgerschapsonderwijs afstemmen op maatschappelijke omgeving	42
6.4 Samenwerking met ouders en maatschappelijke partners.....	43
Hoofdstuk 7: schoolklimaat.....	44
7.1 Burgerschap zichtbaar in schoolklimaat	44
7.2 Pedagogisch en didactisch handelen.....	44
7.3 Voorbeeldgedrag	45
Hoofdstuk 8: monitoring, evaluatie en kwaliteitszorg (Borging)	46
8.1 Inzicht in kwaliteit en resultaten burgerschapsonderwijs	46
8.2 Meten van opbrengsten burgerschapsonderwijs	46
8.3 <i>Verantwoording en dialoog</i>	46
Bijlage 1: beschrijving leerlingenraad	48

Hoofdstuk 1: inleiding

1.1 Inleiding

Dit beleidsplan gaat over burgerschapsonderwijs op onze school. Op grond van de wet en de standaard OP0 van de Inspectie van het Onderwijs (2023) hebben wij de opdracht om actief burgerschap, sociale cohesie en sociale integratie doelgericht, samenhangend en herkenbaar te bevorderen. Burgerschap draait in de kern om de bereidheid en het vermogen van kinderen om deel uit te maken van de gemeenschap en daaraan een actieve bijdrage te leveren.

In de praktijk blijkt burgerschapsonderwijs vaak fragmentarisch en onvoldoende zichtbaar aanwezig te zijn. Om dit te voorkomen, is het van belang dat wij als schoolteam een duidelijke visie ontwikkelen en samen werken aan een planmatige en structurele aanpak. Dit beleidsplan vormt daarvoor het vertrekpunt.

1.2 Doel van het beleidsplan

Het doel van dit beleidsplan is om richting en houvast te bieden voor de verdere ontwikkeling en uitvoering van ons burgerschapsonderwijs. Het plan maakt duidelijk:

- wat wij onder burgerschap verstaan (visie, kernwaarden, doelen);
- waarom burgerschap voor onze kinderen van betekenis is (afstemming op hun leefwereld en context);
- hoe wij hieraan werken in ons curriculum, de schoolcultuur en de samenwerking met ouders en partners;
- op welke manier wij de kwaliteit van dit onderwijs monitoren, evalueren en borgen.

Het beleidsplan is opgebouwd langs de lijnen van het 6-stappenmodel van het Expertisepunt Burgerschap (visie → context → doelen → aanbod → uitvoering → evaluatie). Daarnaast sluit het aan bij de 9 ijkpunten voor goed burgerschapsonderwijs (ontwikkeld door PO-raad, VO-raad, Stichting School & Veiligheid en de Academische Werkplaats Sociale Kwaliteit) en bij de kerndoelen en leerlijnen zoals ontwikkeld door SLO.

Dit document biedt ons een gezamenlijk referentiekader, waarin visie en praktijk samenkomen. Het geeft handvatten voor teamleden om burgerschap in het dagelijks onderwijs vorm te geven, het stelt ons in staat de voortgang te volgen en te evalueren en het borgt dat burgerschapsonderwijs een vaste, herkenbare plek krijgt binnen onze kwaliteitszorg en schoolontwikkeling.

Gegevens van de school	
Instellingscode	08BL00
Schoolnaam	CBS De Meander
Directeur	Anja Meems
Adres	Lindenlaan 14
Postcode + Plaats	9771 AM, Sauwerd
E-mailadres	meander@goudonderwijs.nl
Telefoonnummer	050 306 1571

1.3 Wettelijk kader

Sinds 2006 zijn scholen wettelijk verplicht om actief burgerschap en sociale integratie te bevorderen. Met de Wet verduidelijking burgerschapsopdracht (1 augustus 2021) is deze opdracht aangescherpt. De wet op burgerschap schrijft voor dat burgerschapsonderwijs **doelgericht, samenhangend en herkenbaar** aanwezig moet zijn en wordt beschreven in visie, doel, aanbod en evaluatie. Daarnaast is het van belang dat het plan past bij de eigen kernwaarden, drijfveren en populatie van de school.

Doelgericht, samenhangend en herkenbaar:

- Doelgericht: scholen vertalen de wettelijke opdracht en de kerndoelen, vanuit hun eigen visie op burgerschap, naar concrete leerdoelen die aansluiten bij de kinderen en de context waarin zij opgroeien.
- Samenhangend: de leerdoelen en de leerstof zijn logisch opgebouwd en versterken elkaar, zowel binnen leergebieden als in de schoolcultuur.
- Herkenbaar: het geplande onderwijsaanbod is zichtbaar in de praktijk; kinderen ervaren het onderwijs en de schoolcultuur daadwerkelijk als oefenplaats voor burgerschap.

De aangescherpte wet op burgerschap (2021) benadrukt de acht basiswaarden van de democratische rechtsstaat:

Vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid, begrip voor anderen, verdraagzaamheid, autonomie, verantwoordelijkheidsbesef, het afwijzen van onverdraagzaamheid en het afwijzen van discriminatie.

Dit betekent dat de school een plek is waar leerlingen op een veilige manier hun burgerschapsvaardigheden met elkaar kunnen oefenen én dat leraren de basiswaarden voorleven. In hun beleid en visie kunnen scholen verantwoorden hoe ze werken aan de volgende aspecten uit de wet:

• **wetsartikel a**

- nadrukkelijk en expliciet bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat

• **wetsartikel b**

- beschrijven hoe zij met hun leerlingen werken aan de sociale en maatschappelijke competenties die nodig zijn om te functioneren in een pluriforme democratische samenleving

• **wetsartikel c**

- borgen van aandacht voor en kennis van soorten van diversiteit op het niveau van groepen en individuen en het bevorderen van de acceptatie daarvan

• **wetsartikel d**

- vormgeven van de school als oefenplaats voor democratisch burgerschap

De Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op naleving van de wet en de kerndoelen via de standaard OP0 (Basisvaardigheden). De Inspectie beoordeelt of burgerschapsonderwijs doelgericht, samenhangend en herkenbaar wordt aangeboden, of de bevordering van basiswaarden en sociale en maatschappelijke competenties zichtbaar is en of kinderen in de schoolcultuur kunnen oefenen met burgerschapsvaardigheden. Daarnaast kijkt de Inspectie of scholen de ontwikkeling van burgerschapscompetenties bij kinderen volgen en of de borging daarvan is opgenomen in de kwaliteitszorg (Onderzoekskader Inspectie, 2023).

1.4 Begrippen en definities

Om helderheid te scheppen in dit beleidsplan en eenduidig taalgebruik te hanteren, lichten we de belangrijkste begrippen toe.

Burgerschapsonderwijs

Onderwijs dat bijdraagt aan de kennis, vaardigheden en houdingen die kinderen in staat stellen deel uit te maken van en een actieve bijdrage te leveren aan de samenleving, met respect voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat (vrijheid, gelijkwaardigheid, solidariteit).

Actief burgerschap

De bereidheid en het vermogen van kinderen om verantwoordelijkheid te nemen en actief bij te dragen aan de gemeenschap. Dit omvat zowel school- en klasactiviteiten als deelname aan bredere maatschappelijke contexten.

Sociale cohesie en sociale integratie

Sociale cohesie verwijst naar verbondenheid tussen kinderen onderling en tussen kinderen en de schoolgemeenschap. Sociale integratie benadrukt de deelname van kinderen aan de samenleving, inclusief de waardering van diversiteit en gelijkwaardigheid.

Basiswaarden van de democratische rechtsstaat

De fundamentele waarden waarop ons onderwijs in burgerschap is gebaseerd:

- Vrijheid: ruimte voor meningsuiting, geloof, keuzes en levensstijl.
- Gelijkwaardigheid: ieder mens telt mee en wordt gelijkwaardig behandeld, ongeacht achtergrond of kenmerken.
- Solidariteit: verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en voor de samenleving als geheel.

Burgerschapscompetenties

De kennis, vaardigheden en houdingen die kinderen ontwikkelen om goed te kunnen functioneren in een democratische en pluriforme samenleving. Dit omvat o.a. kritisch denken, samenwerking, conflicthantering, empathie, participatie en verantwoordelijkheid nemen. (Expertisepunt Burgerschap / SLO).

Doelgericht, samenhangend en herkenbaar

Kwaliteitscriteria uit de wet en het toezichtkader:

- Doelgericht: afgeleid van visie, vertaald in concrete leerdoelen en afgestemd op kinderen.
- Samenhangend: logisch opgebouwd en geïntegreerd in onderwijs en schoolcultuur.
- Herkenbaar: zichtbaar in het dagelijkse handelen, zowel in lessen als in het schoolklimaat.

Doorlopende leerlijn burgerschap

De systematische opbouw van leerdoelen, kennis, vaardigheden en houdingen voor burgerschap door de schooljaren heen, afgestemd op leeftijd en ontwikkeling van kinderen. (SLO, curriculumkader burgerschap).

Schoolcultuur en oefenplaats

De waarden, normen en omgangsvormen die in de dagelijkse praktijk zichtbaar zijn. De school wordt gezien als oefenplaats waar kinderen burgerschapsvaardigheden in de praktijk brengen.

Hoofdstuk 2: visie en uitgangspunten

2.1 Visie stichting Goud op burgerschap

Voor Stichting Goud is burgerschapsonderwijs een wezenlijk onderdeel van goed onderwijs. Wij zien het als onze taak om kinderen niet alleen kennis en vaardigheden mee te geven, maar hen ook op te voeden tot verantwoordelijke burgers die een positieve bijdrage leveren aan de samenleving. Burgerschapsonderwijs sluit daarmee naadloos aan bij onze missie om kinderen breed te ontwikkelen en hen te begeleiden naar een toekomst waarin zij actief en betrokken deelnemen aan de maatschappij.

Onze visie op burgerschap is geworteld in kernwaarden als vrijheid, gelijkwaardigheid, solidariteit, respect en verantwoordelijkheid. Deze waarden vormen de basis voor ons handelen en voor de manier waarop we met elkaar en met de wereld omgaan. We erkennen de diversiteit van onze kinderen en zien dit als een verrijking: onze scholen zijn oefenplaatsen waar kinderen leren omgaan met verschillen en samen bouwen aan een rechtvaardige en democratische samenleving.

Wij streven ernaar dat onze kinderen later uitgroeien tot burgers die betrokken, kritisch denkend en sociaal verantwoordelijk zijn. Burgers die weten wat hun rechten en plichten zijn, die respectvol omgaan met anderen, en die zich willen inzetten voor hun gemeenschap, lokaal en wereldwijd. Dit toekomstbeeld geeft richting aan al onze scholen en vormt het fundament onder ons burgerschapsonderwijs.

2.2 Onze schoolvisie op burgerschap

Onze school vindt burgerschapsonderwijs belangrijk omdat het kinderen voorbereidt op hun rol in de samenleving. Wij willen kinderen leren hoe je samenleeft met respect voor jezelf en de ander, hoe je verantwoordelijkheid neemt en hoe je actief kunt bijdragen aan een veilige, rechtvaardige en inclusieve maatschappij. Hiervoor werken we met een programma voor sociale competentie en democratisch burgerschap: De Vreedzame School. Vreedzame scholen werken met een schoolgrondwet. Hierin staan sociale normen die passen bij de waarden uit de Nederlandse grondwet. De sociale normen komen ook terug in het lesprogramma en zorgen samen voor de in de wet genoemde cultuur. Dit sluit aan bij wetsartikel a.

Positieve conflictoplossing is één van de hoofddoelstellingen van het programma. De Vreedzame School beschrijft en levert een structureel aanbod in sociale en maatschappelijke competenties dat nodig is om te functioneren in een pluriforme democratische samenleving. Dit sluit aan bij wetsartikel b.

Er is ruim aandacht in het programma voor diversiteit en respect voor alle vormen van diversiteit. Het vermogen om je in een ander te kunnen verplaatsen en het belang van inclusie en bestrijden van uitsluiting en discriminatie komen sterk in het programma naar voren. Dit sluit aan bij wetsartikel c.

Eén van de pijlers van het programma is het helpen vormgeven van de school tot een oefenplaats voor democratisch burgerschap en actieve participatie. Dit valt samen met wetsartikel d uit de wet.

2.3 Doel en betekenis van burgerschap

Het hogere doel dat wij voor ogen hebben, is dat onze kinderen leren om vanuit gelijkwaardigheid, respect en verantwoordelijkheid hun plek in te nemen in de maatschappij. Wij zien goed burgerschap als het geheel van kennis, vaardigheden en houdingen dat kinderen in staat stelt om actief, kritisch en respectvol deel te nemen aan de samenleving.

Doelen vanuit Vreedzame school:

- Gezamenlijke besluitvorming
- Conflicten oplossen
- Verantwoordelijkheid voor de gemeenschap
- Openstaan voor verschillen
- Democratische beginselen, zoals meebeslissen, stemmen, en respectvol omgaan met verschillen.
- Kritische houding ontwikkelen
- Veilig sociaal klimaat en preventie en curatie van het pesten

School en klas zijn een oefenplaats zijn voor democratisch burgerschap, met een positief sociaal en moreel klimaat, waarin:

- Kinderen een stem krijgen
- Kinderen zich gehoord en gezien voelen
- Iedereen op een positieve manier met elkaar omgaat
- Minder sprake is van handelingsverlegenheid bij leerkrachten

Hoofdstuk 3: context van de school

3.1: context van de school

Ons burgerschapsonderwijs sluit aan bij de context van onze school en de leefwereld van onze kinderen. Onze school telt 78 kinderen, verdeeld over 4 groepen. Ongeveer 14% van de kinderen heeft een migratieachtergrond en bij 8% van de kinderen zijn de ouders gescheiden. Deze gegevens laten zien dat we te maken hebben met een laaggemiddelde populatie culturele diversiteit en een hoog gemiddelde stabiliteit als je kijkt naar gezinssamenstelling. Voor onze kinderen betekent dit dat we meer dan gemiddeld aandacht willen geven aan de diversiteit die bestaat in de samenleving.

CBS De Meander heeft een diverse leerlingpopulatie. Onze kinderen en ouders verschillen in achtergrond, interesses en betrokkenheid. In Sauwerd en omgeving worden veel activiteiten georganiseerd en er zijn kinderen die van huis uit veel meekrijgen van de maatschappij.

De meeste ouders denken en doen actief mee. In sommige gezinnen is ondersteuning nodig bij taal of opvoeding. Voor ons betekent dit dat we inspelen op ouderbetrokkenheid, maar ook aandacht hebben voor gezinnen die extra steun nodig hebben.

Onze schoolweging is 28,9 en het spreidingsgetal: 6,5.

De schoolweging wordt door het CBS bepaald op grond van:

- het opleidingsniveau van de ouders
- het gemiddeld opleidingsniveau van alle moeders op school
- het land van herkomst van de ouders
- de verblijfsduur van de moeder in Nederland
- of ouders in de schuldsanering zitten.

De schoolweging loopt van 20 tot 40. Hoe lager de schoolweging, hoe minder complex de leerlingenpopulatie en hoe hoger de resultaten die we van de school mogen verwachten. Een schoolweging van 28,9 is een gemiddelde weging.

Het spreidingsgetal ligt doorgaans tussen de 3 en 9. Een Spreidingsgetal van 6,5 is gemiddeld/iets bovengemiddeld.

Dit houdt in dat er grotere verschillen in onderwijsbehoeften van leerlingen zijn, wat meer differentiatie in de klas vereist.

CBS De Meander heeft een relatief hoge uitstroom. Verhoudingsgewijs gaan er veel kinderen naar Havo/VWO. Dit is merkbaar in de school, doordat kinderen over het algemeen kennis van de wereld hebben en een hoge woordenschat. Ouders trekken eropuit met hun kinderen en zorgen dat kinderen kennismaken met cultuur en natuur.

De omgeving van de school kent actuele thema's als aandacht voor cultuur, aandacht voor diversiteit en een sterke sociale cohesie. Dit is ook terug te zien in het stemgedrag in het dorp en deels in de gemeente, waar sociale politieke partijen in vergelijking met het landelijke gemiddelde substantieel meer stemmen krijgen. Deze gegevens gebruiken we bewust in onze oefenplaats voor burgerschapscompetenties zoals samenwerken, kritisch denken, verantwoordelijkheid nemen en respectvol omgaan met verschillen. Dit doen we door de thuissituatie van kinderen mee te nemen en ook het gesprek dat thuis wordt gevoerd onderdeel

te laten zijn tijdens het behandelen van maatschappelijke thema's en het werken aan de sociale structuren.

Tegelijkertijd zijn we alert op risico's, zoals een duidelijke afweging in wat ouders willen in het onderwijs en hoe we de basisvaardigheden ruim voldoende aandacht geven. Om hierin steeds weloverwogen keuzes te maken, werken we met methodes en activiteiten die bijdragen aan sociale veiligheid, actief burgerschap, heldere overlegstructuren en een goede balans in inspraak van kinderen en ouders en een goed uitgebalanceerd onderwijsprogramma.

Door de context van onze school te betrekken bij het burgerschapsonderwijs zorgen we dat dit betekenisvol en herkenbaar is voor kinderen en hen voorbereidt op een actieve rol in de samenleving.

Hoofdstuk 4: doelen voor burgerschap

4.1 Burgerschapscompetenties

Ons burgerschapsonderwijs richt zich op drie soorten competenties: kennis, vaardigheden en houdingen. Deze competenties geven richting aan wat we kinderen willen meegeven, zodat zij actief, respectvol en verantwoordelijk kunnen deelnemen aan onze samenleving.

Kennis

Kinderen verwerven kennis over de basiswaarden van de democratische rechtsstaat: vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid, begrip, verdraagzaamheid, het afwijzen van onverdraagzaamheid en discriminatie, autonomie en verantwoordelijkheidsbesef. Daarnaast leren zij over de rechten en plichten van burgers, de werking van maatschappelijke structuren en democratische processen. Ze verdiepen zich in diversiteit, actuele maatschappelijke vraagstukken en verschillen tussen mensen. Ook leren zij zichzelf beter kennen: hun eigen kwaliteiten, talenten en grenzen.

Vaardigheden

Kinderen oefenen met samenwerken, communiceren en conflicten oplossen. Ze leren problemen analyseren en gezamenlijk tot oplossingen te komen. Ze ontwikkelen kritisch denken, vormen en verwoorden meningen en leren reflecteren op hun eigen gedrag. Ze doen ervaring op met participeren in de schoolgemeenschap en daarbuiten, nemen zelfstandig beslissingen en organiseren activiteiten. In groepsopdrachten of projecten oefenen zij leiderschap, verantwoordelijkheidsgevoel en initiatief. Ze voeren discussies, debatten en dialogen waarin zij argumenteren, overtuigen en respectvol met meningsverschillen omgaan.

Houdingen

Kinderen ontwikkelen respect en verdraagzaamheid en leren empathie te tonen en begrip op te brengen voor verschillen. Zij groeien in verantwoordelijkheidsbesef en staan open voor diversiteit. Ze ervaren hoe belangrijk het is om actief bij te dragen aan de groep en samenleving. Zij leren relaties aangaan en onderhouden, vrienden maken en integer handelen. Daarbij ontwikkelen zij een positieve, kritisch-constructieve houding: zelfstandig nadenken, vragen durven stellen en tegelijkertijd bijdragen aan een gezamenlijk belang.

Praktische voorbeelden

Deze competenties krijgen betekenis doordat kinderen ze oefenen in de dagelijkse praktijk. Dit is op CBS De Meander te zien tijdens groepsgesprekken, tijdens het spelen en werken, bij projecten, wereldoriëntatie, door deel te nemen aan lokale initiatieven, en in de leerlingenraad, door elkaar te helpen en zorg dragen voor een plezierig schoolklimaat. Ook reflecteren kinderen regelmatig op hun eigen gedrag en ontdekken zij hun persoonlijke kwaliteiten en hoe zij die kunnen inzetten voor de groep. Zo ontstaat een stevig fundament van kennis, vaardigheden en houdingen dat kinderen voorbereidt om als actieve, verantwoordelijke en respectvolle burgers hun plek te vinden in de samenleving.

4.2 Concrete leerdoelen op schoolniveau

Onze school vertaalt de visie en context naar concrete leerdoelen die laten zien welke kennis, vaardigheden en houdingen kinderen in elk leerjaar ontwikkelen. De leerdoelen zijn gekoppeld aan de drie domeinen van burgerschap:

- **democratische oefenplaats,**
- **samenleven in een democratische rechtsstaat**
- **vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid.**

Hieronder wordt per bouw uitgewerkt hoe de doelen eruitzien per burgerschaps-domein.

Groep 1/2

<i>Democratische oefenplaats</i>	
Kennis	De kinderen kennen de afspraken in de klas, spelen samen en kennen basiswaarden zoals respect en gelijkwaardigheid.
Vaardigheden	Kinderen kunnen op een plezierige manier samen spelen en werken, kunnen kleine conflicten oplossen, relaties aangaan en vriendschappen sluiten.
Houdingen	Kinderen tonen respect, houden rekening met anderen, zijn vriendelijk en behulpzaam, dragen actief bij aan de groeps sfeer. Voorbeelden waar kinderen dit kunnen oefenen/toepassen: kringgesprek, groepsopdracht, samen opruimen, buitenspel, bewegingsonderwijs.
<i>Samenleven in een democratische rechtstaat</i>	
Kennis	Kinderen her- en erkennen eenvoudige verschillen tussen mensen ten aanzien van uiterlijk, gewoonten en taal.
Vaardigheden	Kinderen kunnen naar anderen luisteren, hun mening uiten, samen beslissingen nemen en delen.
Houdingen	Kinderen zijn verdraagzaam, tonen empathie en hebben respect voor verschillen. Voorbeeldgedrag: een gesprek in de kring voeren over wat kinderen leuk vinden, over de verschillen tussen verschillende gezinnen/ culturen.
<i>Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid</i>	
Kennis	Kinderen hebben basisideeën over keuzes maken en inspraak in de groep.
Vaardigheden	Kinderen kunnen hun voorkeuren uiten, eenvoudige keuzes maken en deelnemen aan groepsactiviteiten.
Houdingen	Kinderen nemen verantwoordelijkheid, dragen bij aan de groep, nemen samen beslissingen. Voorbeelden zijn: kinderen kiezen spelactiviteiten, helpen bij de afspraken in de groep, voeren kleine taken uit in de groep.

Groep 3-4

Democratische oefenplaats	
Kennis	De kinderen kennen de basiswaarden vrijheid, gelijkwaardigheid, solidariteit, diversiteit in de klas en school.
Vaardigheden	De kinderen kunnen samenwerken in groepjes, meningen uitwisselen, conflicten oplossen, relaties onderhouden.
Houdingen	De kinderen communiceren respectvol, handelen integer, dragen actief bij aan een positieve schoolcultuur. Voorbeelden waarin kinderen dit laten zien: groepsopdrachten, gesprekken over maatschappelijke thema's, coöperatieve werkvormen, conflictoplossing oefenen via de methodiek van de Vreedzame school/ Kanjertraining.
Samenleven in een democratische rechtstaat	
Kennis	De kinderen kennen de kinderrechten, basisregels en hebben eenvoudige kennis van de Grondwet.
Vaardigheden	De kinderen kunnen gesprekken voeren, luisteren naar meningen, argumenteren.
Houdingen	De kinderen zijn verdraagzaam, tonen empathie, hebben respect voor verschillen en zijn positief-kritisch. Voorbeelden waarin kinderen dit laten zien: klassengesprekken over democratische keuzes, rollenspellen ahv lessen Vreedzame School.
Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid	
Kennis	De kinderen kennen hun eigen rol en taken in de klas en school en hebben basisideeën over inspraak.
Vaardigheden	De kinderen kunnen standpunten uiten, samen keuzes maken, compromissen sluiten en bijdragen aan klasprojecten.
Houdingen	De kinderen nemen verantwoordelijkheid, dragen actief bij en handelen integer. Voorbeelden waarin kinderen dit laten zien: in gesprekken, inspraak op activiteiten, samenwerken aan projecten.

Groep 5/6

Democratische oefenplaats	
Kennis	De kennis van kinderen over de basiswaarden verdiept, zoals over welke waarden er in de samenleving heersen, hoe sociale cohesie eruitziet en over hoe actief burgerschap vormgegeven kan worden.
Vaardigheden	De kinderen kunnen kritisch denken, conflicten oplossen, discussiëren en relaties onderhouden.
Houdingen	De kinderen communiceren respectvol, handelen integer, houden rekening met anderen, zijn positief- kritisch. Voorbeelden waarin kinderen dit laten zien: debatten in lesprojecten, conflictoplossing en andere groepsopdrachten.
Samenleven in een democratische rechtstaat	
Kennis	De kinderen kennen de inhoud van de begrippen vrijheid, gelijkwaardigheid, solidariteit, kinder- en mensenrechten, maatschappelijke regels en waarden.
Vaardigheden	De kinderen kunnen argumenteren, debatteren, dialogen voeren en standpunten onderbouwen.
Houdingen	De kinderen zijn verdraagzaam, tonen empathie en nemen verantwoordelijkheid. Voorbeelden waarin kinderen dit laten zien: actuele maatschappelijke thema's bespreken in klasgesprekken, rollenspellen over rechten en plichten.
Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid	
Kennis	De kinderen kennen verschillende maatschappelijke rollen, rechten en plichten, en zijn op de hoogte van actuele vraagstukken.
Vaardigheden	De kinderen kunnen standpunten uiten, luisteren naar anderen, compromissen sluiten, deelnemen aan school- en maatschappelijke projecten.
Houdingen	De kinderen nemen verantwoordelijkheid, dragen actief bij, streven idealen na, handelen integer. Voorbeelden waarin kinderen dit laten zien: deelname aan de leerlingenraad, deelname aan projecten voor buurt of school zoals; moestuinproject, Kerstlichtjestocht, uitvoeren van groepsopdrachten met maatschappelijke context.

Groep 7/8

Democratische oefenplaats	
Kennis	De kinderen verdiepen hun kennis over de basiswaarden, sociale cohesie en diversiteit in school en samenleving.
Vaardigheden	De kinderen kunnen samenwerken in complexe projecten, kritisch denken, discussiëren, debatteren, argumenteren, overtuigen, relaties onderhouden en tactvol communiceren.
Houdingen	De kinderen tonen respect, handelen integer, houden rekening met anderen, zijn positief-kritisch en dragen actief bij aan school- en groeps sfeer. Voorbeelden waarin kinderen dit laten zien: klasdebatten over actuele thema's, samenwerkingsprojecten, lessen Vreedzame School, elkaar feedback geven op gehouden interviews.
Samenleven in een democratische rechtstaat	
Kennis	De kinderen kennen de basale afspraken van de grondwet, mensenrechten, maatschappelijke vraagstukken en basiswaarden.
Vaardigheden	De kinderen kunnen debatteren, argumenteren, conflicten oplossen, dialogen voeren, meningen onderbouwen, kritisch reflecteren.
Houdingen	De kinderen zijn verdraagzaam, tonen empathie, hebben respect voor diversiteit, nemen verantwoordelijkheid, zijn positief-kritisch en verdraagzaam. Voorbeelden waarin kinderen dit laten zien: activiteiten rond verkiezingen, gastlessen van maatschappelijke organisaties, simulaties van democratische processen zoals debatteren.
Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid	
Kennis	De kinderen kennen de inhoud van begrippen als inspraak, verkiezingen, maatschappelijke rollen en verantwoordelijkheden en zijn op de hoogte van duurzaamheidsvraagstukken. Ook kunnen kinderen zelf uitleggen wat deze begrippen inhouden en betekenen in hun leven.
Vaardigheden	De kinderen kunnen standpunten uiten, luisteren naar anderen, compromissen sluiten, deelnemen aan maatschappelijke projecten, zelfstandig beslissingen nemen.
Houdingen	De kinderen nemen verantwoordelijkheid, dragen actief bij aan welzijn van anderen, streven idealen na en handelen integer. Voorbeelden: Leerlingenraad en besluitvorming, deelname aan lokale initiatieven, projecten rond duurzaamheid of sociale cohesie, zoals bijv. E-Wise.

4.3 Behoefte van kinderen

Onze school betreft kinderen actief bij het burgerschapsonderwijs door aandacht te besteden aan hun eigen leerwensen en interesses. We luisteren naar wat kinderen belangrijk vinden om te leren op het gebied van kennis, vaardigheden en houdingen die bijdragen aan goed burgerschap. Hierbij gaan we niet alleen uit van de wettelijke doelen, maar ook van wat kinderen zelf willen ontdekken en oefenen.

In de praktijk betekent dit dat kinderen regelmatig input kunnen geven, bijvoorbeeld via gesprekken in de klas, leerlingenraad, enquêtes of reflectiemomenten. Dit wordt gebruikt bij het vormgeven van lessen, projecten en activiteiten, zodat het onderwijs betekenisvol, relevant en motiverend is.

Door kinderen actief te betrekken bij keuzes in het burgerschapsonderwijs (binnen het kader van onze burgerschapsmethode De Vreedzame School, de maatschappelijke mogelijkheden die we hebben en binnen de ruimte die de schooldag biedt), ontwikkelen zij niet alleen inzicht in de samenleving en hun eigen rol daarin, maar ook verantwoordelijkheidsbesef en zelfsturing. Zij leren kritisch te reflecteren op hun eigen gedrag, meningen te vormen en deze respectvol te uiten, waardoor zij eigenaar worden van hun leerproces en betrokkenheid ervaren bij hun eigen ontwikkeling en die van de schoolgemeenschap.

Hoofdstuk 5: leerlijn burgerschap en samenhang met andere vakgebieden en activiteiten

5.1 Leerlijn burgerschap: SLO kerndoelen en ons aanbod burgerschapsonderwijs middels ‘De Vreedzame School’

SLO kerndoelen burgerschap, primair onderwijs: kerndoel 19, 20 en 21

Democratische oefenplaats

Kerndoel 19	De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats.
--------------------	---

19A	De school stimuleert sociale en maatschappelijke competenties van leerlingen.
------------	--

Het gaat hierbij om:

- aanbieden van kennis en vaardigheden ten aanzien van basiswaarden van de democratische rechtsstaat en de diverse samenleving, gericht op respectvolle omgang;
- stimuleren van sociale vaardigheden en kritische denkvaardigheden;
- stimuleren van respectvolle communicatie, offline en online;
- aanbieden van activiteiten die sociale cohesie en actief burgerschap stimuleren.

Kerdoel 20 De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat.

20A De leerling redeneert over het belang van basiswaarden van de democratische rechtsstaat.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van de betekenis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat: vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit;
- beschrijven hoe de Grondwet, kinder- en mensenrechten basiswaarden van de democratische rechtsstaat mogelijk maken;
- redeneren over hoe vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit met elkaar op gespannen voet kunnen staan;
- ervaringen opdoen met het voeren van dialogen, omgaan met conflicten en gelijkwaardige behandeling;
- herkennen en benoemen hoe basiswaarden van de democratische rechtsstaat een rol spelen in de samenleving en het eigen leven.

20B De leerling verkent hoe die kan omgaan met diversiteit in de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van aspecten van diversiteit: godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap en seksuele gerichtheid;
- verkennen van de eigen identiteit ten aanzien van aspecten van diversiteit;
- herkennen en benoemen van stereotypering, discriminatie en uitsluiting;
- benoemen van het belang dat mensen elkaar gelijkwaardig behandelen;
- ervaringen opdoen met het omgaan met verschillende perspectieven en ervaringen van anderen, overeenkomsten en verschillen, oordeel uitstellen, omgaan met mogelijkheden en gedrag van anderen.

Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid

Kerdoel 21 De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid.

21A De leerling verkent mogelijkheden om democratisch te handelen.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven hoe je door middel van inspraak, verkiezingen en vertegenwoordiging invloed kunt uitoefenen;
 - ervaringen opdoen met inspraak en besluitvorming;
 - ervaringen opdoen met het uitdrukken van eigen standpunten, luisteren naar argumenten van anderen, compromissen sluiten en omgaan met de uitkomsten van besluitvormingsprocessen;
 - benoemen welke bijdrage de leerling zelf levert aan democratisch handelen.
-

21B De leerling verkent mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- benoemen van taken, rollen, rechten en plichten van jezelf en anderen in de samenleving;
- onderzoeken van maatschappelijke initiatieven, bewegingen en organisaties en de middelen die zij aanwenden om bij te dragen aan de samenleving of veranderingen in de samenleving teweeg te brengen;
- verkennen van actuele, maatschappelijke en duurzaamheidsvraagstukken;
- ervaringen opdoen met verantwoordelijkheid nemen voor en bijdragen aan het welzijn van anderen;
- verkennen van mogelijkheden om vanuit eigen idealen bij te dragen aan de samenleving, nu en in de toekomst.

Onderwijsaanbod burgerschap middels ‘De Vreedzame School’

Onze school werkt met het programma *De Vreedzame School*, waarin burgerschap structureel en planmatig wordt aangeboden. Het programma is opgebouwd rond acht terugkerende thema’s, die gedurende het schooljaar in samenhang worden behandeld. Binnen elk thema staan kennis, vaardigheden en houding centraal.

1. We horen bij elkaar (groepsvorming en gemeenschap)

In dit thema ligt de nadruk op het creëren van een veilig en positief groepsklimaat. Leerlingen leren elkaar kennen, afspraken maken en verantwoordelijkheid nemen voor de groep.

Burgerschapsdoelen:

- Ervaren van verbondenheid en inclusie
- Kennismaken met basisprincipes van democratisch samenleven
- Respectvol omgaan met verschillen

2. We lossen conflicten zelf op

Leerlingen leren dat conflicten erbij horen en hoe ze deze constructief kunnen oplossen. Er wordt gewerkt met stappen voor conflictbemiddeling.

Burgerschapsdoelen:

- Ontwikkelen van vreedzame conflictoplossingsvaardigheden
- Luisteren naar verschillende perspectieven
- Omgaan met emoties en belangen

3. We hebben oor voor elkaar (communicatie)

In dit blok staat communicatie centraal: luisteren, je mening uiten en feedback geven.

Burgerschapsdoelen:

- Vergroten van communicatieve vaardigheden
- Respectvol meningsverschil leren hanteren
- Actief luisteren en empathie ontwikkelen

4. We dragen allemaal een steentje bij (verantwoordelijkheid)

Leerlingen ontdekken dat zij zelf invloed hebben op de groep en de schoolgemeenschap.

Burgerschapsdoelen:

- Ontwikkelen van verantwoordelijkheidsgevoel
- Actief bijdragen aan een positieve leefomgeving

- Inzicht in eigen rol binnen een gemeenschap

5. We zijn allemaal anders (diversiteit en inclusie)

In dit thema wordt aandacht besteed aan verschillen tussen mensen en het waarderen daarvan.

Burgerschapsdoelen:

- Respect voor diversiteit (cultuur, mening, achtergrond)
- Bewustwording van vooroordelen en stereotypering
- Bevorderen van inclusiviteit

6. We helpen elkaar (zorg voor elkaar)

Leerlingen leren zorg te dragen voor elkaar en oog te hebben voor het welzijn van anderen.

Burgerschapsdoelen:

- Ontwikkelen van sociale betrokkenheid
- Oefenen met hulpvaardigheid en solidariteit
- Versterken van een zorgzame houding

7. We zijn eerlijk en betrouwbaar (normen en waarden)

Dit thema richt zich op integriteit, eerlijkheid en betrouwbaarheid in gedrag.

Burgerschapsdoelen:

- Inzicht in normen en waarden
- Reflecteren op eigen gedrag
- Verantwoord handelen in sociale situaties

8. We vieren samen (gemeenschapsvorming en participatie)

Het schooljaar wordt afgesloten met aandacht voor gezamenlijke ervaringen en successen.

Burgerschapsdoelen:

- Ervaren van actieve participatie in de gemeenschap
- Waarderen van gezamenlijke activiteiten en tradities
- Versterken van groepsgevoel en verbondenheid

Didactische aanpak

Binnen alle thema's wordt gewerkt met coöperatieve werkvormen, rollenspellen, kringgesprekken en reflectie. Leerlingen oefenen actief met sociale en democratische vaardigheden in betekenisvolle situaties.

Doorgaande lijn

De thema's keren jaarlijks terug, waarbij de inhoud en complexiteit aansluiten bij de leeftijd en ontwikkeling van de leerlingen. Zo ontstaat een doorgaande leerlijn voor burgerschap van groep 1 t/m 8.

Aanpak

Het lesmateriaal heeft een doorgaande, longitudinale lijn van groep 1 t/m 8 en wordt wekelijks uitgevoerd. Ouders worden betrokken bij het programma. Er zijn speciale 'Kletskaarten' die worden gedeeld met ouders, zodat ook thuis het gesprek over het thema plaats kan vinden.

Professionalisering

In school is een coördinator aanwezig die tot taak heeft de borging van de kwaliteit van het programma De Vreedzame School te bewaken.

Bij de invoering van het programma De Vreedzame School is het team twee jaar begeleid en geschoold om de visie en gekoppelde doelen te kunnen realiseren. Nieuwe docenten worden door school ingewerkt en gecoacht.

Burgerschap staat regelmatig op de planning tijdens teamoverleg.

Kwaliteitszorg

Kwaliteitszorg vindt plaats via de cyclus doelen, doen, data, duiden (4D).

Een voorbeeld hiervan is de inzet van mediators op het plein, nadat er signalen waren van onvredegedrag.

De gegevens van het evaluatie-instrument 'Rovict' worden gebruikt om het Burgerschapsonderwijs te monitoren.

5.2 Samenhang met andere vakgebieden

Omdat burgerschap niet op zichzelf staat en door het hele onderwijsaanbod verweven is, wordt naast de beschrijving van ons burgerschapsaanbod een beschrijving gegeven hoe burgerschap verweven is met andere vakgebieden, zowel de basisvaardigheden als andere vakken. Per vak wordt aangegeven welke kennis, vaardigheden en houdingen kinderen ontwikkelen binnen de drie domeinen van burgerschap:

- democratische oefenplaats,
- samenleven in een democratische rechtsstaat en
- vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid.

In deze paragraaf volgt voor ieder vak een aparte beschrijving hoe burgerschap is verweven met het vak. Zo bieden de vakken binnen onze wereldoriëntatie (middels Argus Clou) en sociaal-emotioneel leren (middels De Vreedzame School) meer gelegenheid voor het ontwikkelen van burgerschapsvaardigheden dan bijvoorbeeld tijdens rekenen en verkeer. In dit hoofdstuk worden de volgende vakken beschreven:

Argus Clou voor Geschiedenis, Aardrijkskunde, Natuur en techniek
Creatieve vakken: kunst en cultuur, muziek
Levensbeschouwing middels Trefwoord
Taal/ Begrijpend lezen
Bewegingsonderwijs
Verkeer
Rekenen

Burgerschapsvorming met Argus Clou Geschiedenis

Binnen ons onderwijs maken wij gebruik van *Argus Clou Geschiedenis* om doelgericht te werken aan burgerschapsvorming. De methode draagt bij aan de ontwikkeling van kennis, vaardigheden en houdingen binnen drie centrale domeinen:

1. Democratische oefenplaats

Leerlingen oefenen actief met democratische vaardigheden in de klas. Zij leren hun mening te verwoorden, te luisteren naar anderen, respectvol in gesprek te gaan en samen tot oplossingen te komen. Door het bespreken van historische gebeurtenissen en dilemma's ervaren zij dat verschillende perspectieven naast elkaar kunnen bestaan en dat samenwerking essentieel is.

2. Samenleven in een democratische rechtsstaat

De methode biedt leerlingen kennis over de ontwikkeling van de democratische rechtsstaat, grondrechten en maatschappelijke waarden. Leerlingen ontdekken hoe vrijheid, gelijkheid en rechtvaardigheid historisch zijn gegroeid en wat deze betekenen voor het samenleven vandaag. Dit stimuleert respect voor regels, diversiteit en de rechten van anderen.

3. Democratische en maatschappelijke betrokkenheid

Argus Clou daagt leerlingen uit om na te denken over hun rol in de samenleving. Door verbanden te leggen tussen verleden en heden ontwikkelen zij betrokkenheid bij maatschappelijke vraagstukken. Leerlingen worden gestimuleerd om verantwoordelijkheid te nemen, kritisch te denken en actief bij te dragen aan hun omgeving.

Deze aanpak ondersteunt leerlingen in het ontwikkelen van een open, respectvolle en betrokken houding, passend bij actief burgerschap in de huidige samenleving.

Burgerschapsvorming met Argus Clou Aardrijkskunde

Binnen ons onderwijs zetten wij *Argus Clou Aardrijkskunde* in om leerlingen kennis, vaardigheden en houdingen te laten ontwikkelen die essentieel zijn voor actief burgerschap. De methode levert een bijdrage aan drie centrale domeinen:

1. Democratische oefenplaats

In de klas leren leerlingen met elkaar in gesprek te gaan over geografische en maatschappelijke vraagstukken, zoals klimaat, duurzaamheid en inrichting van de leefomgeving. Zij oefenen met het verwoorden van hun mening, het luisteren naar anderen en het respectvol omgaan met verschillende standpunten. Samenwerken en het afwegen van belangen staan hierbij centraal.

2. Samenleven in een democratische rechtsstaat

Leerlingen doen kennis op over de manier waarop mensen wereldwijd samenleven en hoe verschillen in cultuur, welvaart en leefomstandigheden ontstaan. Zij ontwikkelen begrip voor diversiteit en leren het belang van regels, afspraken en verantwoordelijkheid in het samenleven. Thema's zoals duurzaamheid, verdeling van ruimte en grondstoffen en mondiale vraagstukken versterken het besef van onderlinge afhankelijkheid.

3. Democratische en maatschappelijke betrokkenheid

De methode stimuleert leerlingen om na te denken over hun eigen rol in de wereld. Door het leggen van verbanden tussen lokale en mondiale vraagstukken ontwikkelen zij betrokkenheid bij

thema's als milieu, globalisering en sociale rechtvaardigheid. Leerlingen worden aangemoedigd om kritisch te denken, bewuste keuzes te maken en verantwoordelijkheid te nemen voor hun leefomgeving.

Deze werkwijze draagt bij aan het vormen van leerlingen die zich bewust zijn van hun plek in de wereld en actief, verantwoordelijk en respectvol deelnemen aan de samenleving.

Burgerschapsvorming met Argus Clou Natuur en Techniek

Binnen ons onderwijs gebruiken wij *Argus Clou Natuur en Techniek* om leerlingen te laten groeien in kennis, vaardigheden en houdingen die bijdragen aan actief en verantwoordelijk burgerschap. De methode sluit aan bij drie centrale domeinen:

1. Democratische oefenplaats

Leerlingen werken samen aan onderzoekende en ontwerp opdrachten, waarbij zij ideeën uitwisselen, naar elkaar luisteren en gezamenlijk tot oplossingen komen. Zij leren hun standpunt te onderbouwen, open te staan voor andere inzichten en respectvol samen te werken. Hierbij ontwikkelen zij vaardigheden zoals overleggen, kritisch denken en probleemoplossend handelen.

2. Samenleven in een democratische rechtsstaat

De methode biedt kennis over natuur, milieu en technologie en laat zien hoe deze van invloed zijn op de samenleving. Leerlingen leren over duurzaamheid, verantwoord omgaan met grondstoffen en de impact van menselijk handelen op de leefomgeving. Dit draagt bij aan het ontwikkelen van verantwoordelijkheidsbesef en respect voor afspraken en regels die het samenleven ondersteunen.

3. Democratische en maatschappelijke betrokkenheid

Argus Clou stimuleert leerlingen om na te denken over actuele vraagstukken rond natuur, milieu en technologie. Zij ontwikkelen een onderzoekende en kritische houding en worden aangemoedigd om bewuste keuzes te maken die bijdragen aan een duurzame toekomst. Leerlingen ervaren dat zij zelf invloed kunnen uitoefenen op hun omgeving en leren verantwoordelijkheid te nemen voor hun handelen.

Deze aanpak helpt leerlingen zich te ontwikkelen tot betrokken, kritische en verantwoordelijke burgers die actief bijdragen aan een duurzame en leefbare samenleving.

Creatieve vakken: kunst en cultuur, muziek

Burgerschapsvorming komt op verschillende manieren naar voren in de creatieve vakken, voornamelijk door het bevorderen van sociale vaardigheden, samenwerken, respect voor diversiteit en elkaars ideeën, kritisch nadenken over maatschappelijke thema's en hun eigen identiteit ontwikkelen.

Op CBS De Meander sluiten we aan bij de kerndoelen: kunst en cultuur

Domein

Artistiek creatief vermogen

Kerndoel 35

De leerling ontwikkelt artistiek creatief vermogen

- A Creatieve maak- en denkstrategieën
- B Ontwikkelen van creatieve vermogens
- C Betekenis geven

Domein

Maken en betekenis geven

Kerndoel 36

De leerling maakt kunstzinnige uitingen

- A Verbeelden en creëren
- B Kunstzinnige technieken en vaardigheden

Domein

Meemaken en betekenis geven

Kerndoel 37

De leerling maakt kunst en cultuur mee

- A Kunst en cultuur actief meemaken
- B Kunst en cultuur in context

In groep 1/2 wordt aangesloten bij de thema's die in het schooljaar aan bod komen. Vanaf groep 3 staat creatieve vorming wekelijks op het rooster en wordt doelgericht aangeboden, waarbij leerlingen hun artistiek-creatief vermogen ontwikkelen (kerndoel 35), leren kunstzinnige uitingen te maken (kerndoel 36) en kunst en cultuur actief meemaken en betekenis geven (kerndoel 37).

Wij werken planmatig aan een doorgaande leerlijn waarin leerlingen zich ontwikkelen van spelend en onderzoekend leren naar bewust, reflectief en betekenisvol creëren.

Onderbouw

Focus: Ontdekken, experimenteren en eerste betekenisgeving

Kerndoelen: 35A, 35B, 36A, 36B, 37A

Leerdoelen:

- Leerlingen experimenteren met materialen, technieken en vormen (35A, 36B)
- Leerlingen verbeelden ervaringen, gevoelens en verhalen (36A)
- Leerlingen oriënteren zich op eigen voorkeuren en mogelijkheden (35B)
- Leerlingen nemen deel aan culturele activiteiten en delen ervaringen (37A)

Zichtbaar gedrag / opbrengsten:

- Leerlingen maken eenvoudige werkstukken met verschillende materialen
- Leerlingen benoemen wat zij gemaakt hebben en hoe zij dat hebben gedaan
- Leerlingen luisteren naar en reageren op werk van anderen

Middenbouw

Focus: Verdiepen, onderzoeken en gericht vormgeven

Kerdoelen: 35A, 35B, 35C, 36A, 36B, 37A, 37B

Leerdoelen:

- Leerlingen passen creatieve strategieën toe en werken in stappen (35A)
- Leerlingen gebruiken inspiratie uit kunst, cultuur en omgeving (35A, 37B)
- Leerlingen ontwikkelen technische vaardigheden (36B)
- Leerlingen beschouwen en bespreken werk met eenvoudige vaktaal (35C)
- Leerlingen maken werk met een bewuste bedoeling (36A)
- Leerlingen verkennen kunst, erfgoed en culturele context (37B)

Zichtbaar gedrag / opbrengsten:

- Leerlingen werken doelgericht aan een opdracht met een plan
- Leerlingen kunnen keuzes in materiaal en techniek toelichten
- Leerlingen geven betekenis aan eigen werk en dat van anderen

Bovenbouw

Focus: Creëren, reflecteren en betekenis geven

Kerdoelen: 35A, 35B, 35C, 36A, 36B, 37A, 37B

Leerdoelen:

- Leerlingen doorlopen zelfstandig een creatief proces (35A)
- Leerlingen ontwikkelen een eigen stijl en artistieke voorkeur (35B)
- Leerlingen analyseren en bespreken betekenissen van kunst (35C)
- Leerlingen maken werk met een persoonlijke of maatschappelijke boodschap (36A)
- Leerlingen passen technieken doelgericht toe (36B)
- Leerlingen reflecteren op ervaringen en vergelijken perspectieven (37A)
- Leerlingen plaatsen kunst in een culturele en historische context (37B)

Zichtbaar gedrag / opbrengsten:

- Leerlingen onderbouwen keuzes in proces en product
- Leerlingen gebruiken vaktaal bij het bespreken van werk
- Leerlingen tonen inzicht in de relatie tussen kunst, cultuur en samenleving

Doorlopende leerlijn (borging)

De school waarborgt de kwaliteit van creatieve vorming door:

- een **opbouw in complexiteit**
- het **cyclisch aanbieden van maken, beschouwen en reflecteren**
- het **gericht inzetten van technieken, materialen en culturele bronnen**
- het **structureel aanbieden van culturele ervaringen**
- het **monitoren van ontwikkeling via observatie en reflectie**

CBS De Meander beschikt over een magazijn met diverse materialen, waaruit geput kan worden. Jaarlijks wordt er een groepsdoorbroken Atelier georganiseerd, waarin leerlingen kunnen kiezen uit diverse workshops.

Onze school heeft een cultuurcoördinator die voor de verschillende bouwen culturele activiteiten uitkiest. Te denken aan theatervoorstellingen. De leerkrachten kunnen ook zelf kiezen om bijv. met hun groep mee te doen aan een programma: Muziek in de klas. Groep 5/6 volgt een koperblaasinstrumententraject. Groep 7/8 gaat jaarlijks naar een museum en maakt een wandeling met een dorpsgids in de omgeving. Ook doen zij mee aan een politiek debat.

Voor muziek wordt de methode: 123Zing gebruikt en in de bovenbouw: Blink Engels, deze methode biedt de lesstof middels liedjes aan.

Kernopbrengst

Leerlingen verlaten de basisschool als **creatieve, reflectieve en cultureel bewuste individuen**, die:

- zich kunnen uitdrukken in verschillende kunstvormen
- betekenis kunnen geven aan kunst en cultuur
- met een open en onderzoekende houding deelnemen aan de samenleving

Burgerschapsvorming met Trefwoord

Binnen ons onderwijs zetten wij *Trefwoord* in als methode voor levensbeschouwing, waarbij persoonsvorming en zingeving centraal staan. De methode draagt bij aan de ontwikkeling van kennis, vaardigheden en houdingen die essentieel zijn voor burgerschap. Leerlingen leren nadenken over levensvragen, ontwikkelen een eigen identiteit en oefenen in het omgaan met diversiteit en verschillende perspectieven.

1. Democratische oefenplaats

Trefwoord geeft suggesties om met leerlingen in dialoog te gaan over levensvragen en maatschappelijke thema's.

Kennis

- Inzicht in waarden, normen en levensvragen
- Bewustzijn dat er verschillende opvattingen en perspectieven bestaan

Vaardigheden

- Luisteren naar anderen en respectvol reageren
- Een eigen mening verwoorden en onderbouwen
- In gesprek gaan over dilemma's en verschillen
- Empathisch denken en zich verplaatsen in anderen

Houding

- Open en respectvolle houding
- Nieuwsgierigheid en verwondering
- Bereidheid om verschillende standpunten te accepteren

2. Samenleven in een democratische rechtsstaat

De methode laat leerlingen kennismaken met levensbeschouwelijke en culturele diversiteit en de waarden die samenleven mogelijk maken.

Kennis

- Kennis van verschillende levensbeschouwelijke tradities (zoals christendom, islam, humanisme)
- Inzicht in gedeelde waarden zoals respect, gelijkwaardigheid en verantwoordelijkheid

Vaardigheden

- Omgaan met verschillen in cultuur en overtuiging
- Kritisch en ethisch redeneren over maatschappelijke vraagstukken
- Reflecteren op eigen waarden en gedrag

Houding

- Respect voor diversiteit en andere overtuigingen
- Bewustzijn van eigen identiteit
- Verantwoordelijkheidsgevoel voor samenleven

3. Democratische en maatschappelijke betrokkenheid

Trefwoord stimuleert leerlingen om na te denken over hun rol in de samenleving en hun bijdrage aan een rechtvaardige wereld.

Kennis

- Inzicht in maatschappelijke vraagstukken en morele dilemma's
- Bewustzijn van de eigen rol in de samenleving

Vaardigheden

- Kritisch denken en vragen stellen
- Standpunten innemen en afwegen
- Reflecteren op handelen en keuzes

Houding

- Betrokkenheid bij anderen en de samenleving
- Bereidheid om bij te dragen aan een rechtvaardige en inclusieve wereld
- Actieve en onderzoekende houding

Trefwoord ondersteunt leerlingen in het ontwikkelen competenties die de basis vormen voor burgerschap. Leerlingen groeien in zelfinzicht, leren omgaan met anderen en ontwikkelen een open, kritische en betrokken houding. Hiermee worden zij voorbereid op actieve deelname aan een democratische en diverse samenleving.

Taal

Op CBS De Meander wordt voor taal gebruik gemaakt van de Methode: Snappet Taal.

Hieronder zie je per domein welke kennis, vaardigheden en houdingen ontwikkeld worden:

1. Democratische oefenplaats

Kennis

- Inzicht in gespreksregels (luisteren, beurt nemen)
- Begrip van feedback en evaluatie
- Basiskennis van taal als middel om meningen te uiten

Vaardigheden

- Luisteren naar klasgenoten en reageren op hun antwoorden
- Eigen mening formuleren (bijv. bij taalopdrachten of teksten)
- Reflecteren op eigen werk via directe feedback in Snappet
- Samenwerken wanneer opdrachten klassikaal of in duo's worden besproken

Houdingen

- Respect tonen voor andere antwoorden en meningen
- Openstaan voor feedback en verbetering
- Verantwoordelijkheid nemen voor eigen leerproces

2. Samenleven in een democratische rechtsstaat

Kennis

- Woordenschat rondom maatschappelijke thema's (afhankelijk van teksten)
- Inzicht in regels en afspraken (bijv. werken met devices, klasafspraken)
- Begrip van verschillende perspectieven via leesteksten

Vaardigheden

- Begrijpend lezen van teksten over de samenleving
- Interpreteren van informatie en meningen
- Taal gebruiken om gedachten duidelijk en respectvol te verwoorden

Houdingen

- Respect voor diversiteit in taalgebruik en meningen
- Zorgvuldig omgaan met digitale middelen

- Bewustzijn van regels en het belang ervan

3. Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid

Kennis

- Inzicht dat taal een middel is om invloed uit te oefenen
- Kennismaking met maatschappelijke onderwerpen via teksten

Vaardigheden

- Argumenteren (bijv. bij schrijf- of denkopdrachten)
- Kritisch nadenken over teksten en informatie
- Eigen standpunt onderbouwen

Houdingen

- Betrokkenheid tonen bij onderwerpen uit de samenleving
- Nieuwsgierigheid naar andere perspectieven
- Bereidheid om actief deel te nemen aan gesprekken

Begrijpend Lezen

Voor begrijpend lezen wordt gebruik gemaakt van de methode: Nieuwsbegrip.

De methode **Nieuwsbegrip** leent zich expliciet voor burgerschapsvorming, omdat leerlingen werken met actuele, maatschappelijke teksten en daar actief over nadenken en praten.

Hieronder per domein een beschrijving welke **kennis, vaardigheden en houdingen** worden ontwikkeld.

1. Democratische oefenplaats

Democratie

- Leerlingen leren basisprincipes zoals **meningsvorming, inspraak en dialoog**
- Ze ervaren hoe besluitvorming en discussie werken

Participatie

- Actief deelnemen aan gesprekken en samenwerking
- Leren dat hun stem ertoe doet

Concrete opbrengsten via Nieuwsbegrip

Kennis

- Weten wat een mening, argument en standpunt is

- Inzicht in hoe discussies verlopen

Vaardigheden

- Argumenteren en reageren op anderen
- Overleggen en samen tot begrip komen
- Luisteren en doorvragen

Houdingen

- Respect voor andere meningen
- Bereidheid tot dialoog
- Actieve deelname

Nieuwsbegrip draagt hieraan bij via klassengesprekken en stellingen bij actuele teksten.

2. Samenleven in een democratische rechtsstaat

Democratie

- Inzicht in **grondrechten, regels en instituties**
- Begrip van de rol van media in een democratie

Identiteit & diversiteit

- Inzicht in verschillende achtergronden, waarden en perspectieven
- Respectvol omgaan met verschillen

Concrete opbrengsten via Nieuwsbegrip

Kennis

- Kennis van maatschappelijke thema's (bijv. politiek, klimaat, ongelijkheid)
- Begrip van democratische waarden zoals vrijheid en gelijkheid

Vaardigheden

- Kritisch lezen (feit vs. mening)
- Analyseren van perspectieven
- Interpretieren van maatschappelijke informatie

Houdingen

- Kritische houding t.o.v. informatie
- Respect voor diversiteit
- Bewust omgaan met regels en waarden

Nieuwsbegrip gebruikt actuele nieuwsbronnen waardoor leerlingen de democratische rechtsstaat “in werking” zien.

3. Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid

Participatie

- Leerlingen leren **actief bijdragen aan de samenleving**
- Ze ontwikkelen vaardigheden om invloed uit te oefenen

Identiteit

- Reflecteren op eigen mening, waarden en rol in de samenleving

Concrete opbrengsten via Nieuwsbegrip

Kennis

- Inzicht in maatschappelijke vraagstukken en betrokkenheid
- Weten hoe je een standpunt kunt innemen

Vaardigheden

- Standpunt innemen en onderbouwen
- Kritisch reflecteren
- Meedenken over oplossingen

Houdingen

- Betrokkenheid bij actualiteit
- Verantwoordelijkheidsgevoel
- Nieuwsgierigheid en open blik

Nieuwsbegrip stimuleert dit via reflectievragen, debat en het verbinden van nieuws aan de leefwereld van leerlingen.

Bewegingsonderwijs

Tijdens de gymles ontwikkelen kinderen niet alleen hun motoriek, maar ook belangrijke burgerschapsvaardigheden. In de gymzaal leren kinderen samenwerken, afspraken maken en verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf en de groep. Een voorbeeld hiervan is: bij het verdelen van teams of het opstellen van spelregels leren kinderen dat afspraken alleen werken als iedereen ze begrijpt. Dit sluit aan bij kerndoel 19, waarin de school een democratische oefenplaats biedt.

Kinderen leren ook over samenleven in een democratische rechtsstaat (kerndoel 20). Ze maken keuzes tijdens spellen, houden rekening met verschillen in niveau van zichzelf en dat van een ander en ervaren dat vrijheid betekent dat je keuzes maakt. Zo ontwikkelen ze kennis over democratische waarden, oefenen vaardigheden zoals overleggen en samenwerken, en ontwikkelen houdingen zoals respect, sportiviteit en fair play.

Daarnaast ervaren kinderen maatschappelijke betrokkenheid (kerndoel 21). Ze helpen elkaar bij oefeningen, geven elkaar feedback/tips, lossen conflicten op en zien hoe hun eigen gedrag invloed heeft op het groepsproces. Op deze manier ervaren ze dat hun bijdrage telt en dat samenwerken belangrijk is voor een goede sfeer en een veilig sport omgeving.

In de gymles probeert de vakleerkracht op deze manier burgerschap toe te passen tijdens verschillende beweegsituaties. De kinderen weten wat goed samenleven inhoudt, oefenen hoe ze dat kunnen doen en laten zien welke houding zij in de groep willen hebben. De lessen bewegingsonderwijs bieden zo een manier waarbij kinderen zich zowel motorisch, sociaal en democratisch te ontwikkelen.

Verkeer

Voor het vak verkeer worden de Verkeerskranten van Veilig Verkeer Nederland gebruikt.

In het vak verkeer op de basisschool komt burgerschapsvorming naar voren doordat kinderen leren omgaan met regels, rechten en plichten, rekening houden met anderen en verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen veiligheid én die van de ander. Verkeerslessen zijn niet alleen gericht op veiligheid, maar ook op sociale integratie en actief burgerschap. Kinderen leren dat ze deel uitmaken van een groter geheel en dat hun handelen directe gevolgen heeft voor anderen. Het vak verkeer draagt zo bij aan de kerndoelen burgerschap in het basisonderwijs.

Verkeer als oefenplaats voor burgerschap

Het verkeer kan worden omschreven als een mini-samenleving:

- Er gelden regels en afspraken die iedereen moet volgen.
- Kinderen leren dat voorrang krijgen iets anders is dan voorrang hebben (respect en terughoudendheid).
- Het verkeer vraagt om rekening te houden met andere zonder jezelf weg te cijferen.

Burgerschapscompetenties in verkeerslessen

- Onze methode die zowel theoretisch als praktische oefenmogelijkheden biedt.
- Theoretisch en praktisch verkeersexamen, waar groep 7/8 eens per twee jaar aan meedoet en we op school in samenwerking met ouders voor oefenen.
- Projecten van de provincie Groningen, zoals de remproef, verkeerstheater zoals Stop!Licht! en Verkeersplaneet, fietsprojecten.
- Rechten en plichten: kinderen ontdekken dat ze recht hebben op veiligheid, maar ook de plicht hebben zich aan de regels te houden.
- Zelfstandigheid en kritisch denken: door verkeerssituaties te oefenen leren ze inschatten wat veilig is en leren ze zelfstandig keuzes te maken.
- Discussie over verkeersregels: waarom ze bestaan, wat er gebeurt als je ze niet volgt. Dit stimuleert kritisch denken en maatschappelijke betrokkenheid.
- Verantwoordelijkheid nemen: kinderen leren dat hun gedrag invloed heeft op de veiligheid van anderen, bijvoorbeeld bij een zebrapad of opletten tijdens het oversteken.
- Samenleven met respect: kinderen ervaren dat verkeersregels er zijn om samen veilig gebruik te maken van de openbare ruimte.

Rekenen

Op CBS De Meander wordt voor rekenen gebruik gemaakt van de Methode: Snappet Rekenen.

Snappet Rekenen is – net als Snappet Taal – primair gericht op cognitieve leerdoelen (rekenen), de bijdrage aan burgerschap is vooral indirect. Die ontstaat via de manier waarop leerlingen werken, omgaan met feedback en samenwerken. Hieronder is per domein te zien welke kennis, vaardigheden en houdingen ontwikkeld worden.

1. Democratische oefenplaats

Kennis

- Inzicht in klasafspraken en werkstructuren
- Begrip van feedback (goed/fout, verbetering)
- Basisinzicht in eerlijkheid en gelijke kansen (iedereen werkt op eigen niveau)

Vaardigheden

- Zelfstandig werken en keuzes maken binnen de leerstof
- Reflecteren op eigen resultaten (via directe feedback)
- Samenwerken bij het bespreken van oplossingsstrategieën
- Uitleg geven over eigen denkstappen

Houdingen

- Doorzettingsvermogen en verantwoordelijkheid
- Openstaan voor correctie en verbetering
- Respect voor verschillen in niveau en tempo

2. Samenleven in een democratische rechtsstaat

Kennis

- Inzicht in het belang van regels en structuur (bijv. werken met devices en afspraken)
- Basisbesef van eerlijkheid (gelijke behandeling vs. differentiatie)
- Rekenkundige kennis die nodig is om de samenleving te begrijpen (bijv. geld, statistiek)

Vaardigheden

- Toepassen van rekenvaardigheden in maatschappelijke contexten (bijv. grafieken, tabellen, procenten)
- Interpreteren van gegevens (denk aan nieuws, cijfers, statistieken)
- Nauwkeurig en zorgvuldig werken
-

Houdingen

- Zorgvuldig omgaan met middelen (tablet/laptop)
- Respecteren van regels en afspraken
- Betrouwbaar en eerlijk werken

Hier draagt Snappet Rekenen vooral bij via geletterdheid in cijfers (functioneel rekenen in de maatschappij).

3. Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid

Kennis

- Inzicht dat cijfers en data gebruikt worden in maatschappelijke discussies
- Basisbegrip van hoe rekenen helpt bij het nemen van beslissingen (bijv. budgetteren)

Vaardigheden

- Analyseren van informatie (grafieken, verhoudingen)
- Problemen oplossen die gekoppeld zijn aan realistische situaties
- Onderbouwen van keuzes met cijfers

Houdingen

- Kritisch kijken naar cijfers en uitkomsten
- Verantwoordelijkheid nemen voor eigen werk
- Betrokkenheid tonen bij realistische (reken)problemen

Door rekenen te verbinden aan herkenbare situaties en samenwerkingsvormen, draagt het bij aan de vorming van actieve, denkende en financieel bewuste burgers.

5.3 De leerdoelen en inhoud van burgerschap in onze schoolcultuur en andere activiteiten

In de vorige twee paragrafen is een overzicht gegeven van onze leerlijn burgerschap en hoe burgerschap in de andere vakken/lesmethodes een plek heeft in ons onderwijsaanbod. We vullen dit onderwijsaanbod aan met schoolbrede initiatieven, initiatieven in de klas en cultuuractiviteiten. Op die manier ontstaat er een samenhangend curriculum waarin alle aspecten van burgerschap systematisch en doelgericht aan bod komen.

Deze paragraaf is een beschrijving van hoe burgerschapsvorming zichtbaar is in de schoolcultuur en in de activiteiten buiten de lesmethodes. We beschrijven de rol van kinderen bij keuzes en meedenken, zoals via de leerlingenraad en afspraken in de klas/ op school. Daarnaast worden de activiteiten beschreven buiten het reguliere onderwijsaanbod zoals excursies, projecten met maatschappelijke partners of acties rondom duurzaamheid/ goede doelen etc. Ook wordt beschreven hoe actuele gebeurtenissen onderdeel zijn van ons onderwijs om burgerschapscompetenties te oefenen. Dit wordt onderverdeeld onder de kerndoelen burgerschap. Er is een kolom toegevoegd na de kerndoelen over taalkrchtig burgerschap in de onderbouw om specifiek te kunnen toelichten hoe in groep 1/2 de basis wordt gelegd voor de uitvoering van het burgerschapsplan door de hele school. Zo is de school een levendige oefenplaats voor democratische waarden.

Kerdoel 19: de school geeft vorm aan de democratische oefenplaats

<i>Onderdeel</i>	<i>Wanneer/ frequentie</i>
Gezamenlijk opstellen van klassenafspraken tijdens de Gouden Weken.	Start schooljaar
Spreekbeurt/ presenteren: vanaf groep 5.	Minimaal 4x in het PO
Deelname aan ' Democracy' in het gemeentehuis, Uithuizen	Groep 7/8, tweejaarlijks
De Vreedzame School als leidraad voor iedereen in school. Dit geldt voor kinderen, voor professionals, voor volwassenen die de school betreden.	Structureel

Kerdoel 20 A+B: samenleven in een democratische rechtsstaat en omgaan met diversiteit

<i>Onderdeel</i>	<i>Wanneer/ frequentie</i>
Stemmen: tijdens verkiezingen is dit een onderwerp van gesprek in de groepen 5 t/m 8.	In verkiezingstijd
Leerlingenraad: Uit iedere groep neemt 1 leerling deel aan de leerlingenraad als vertegenwoordiging van alle kinderen.	4x per schooljaar,
Lespakket 'De derde Kamer', Prinsjesdag	1x per jaar in groep 7/8
Vertrouwenspersoon: Onze IB-er is de vertrouwenspersoon voor kinderen, tot wie zij zich kunnen keren in geval van problemen/ conflicten/ vertrouwelijke zaken.	Structureel
Leerling in Beeld: invullen sociale veiligheidsbeleving groep 5 t/m 8	Jaarlijks
Digikeuzebord: zicht op waar/hoe vaak je ergens hebt gespeeld. Iedereen heeft recht om een keer in de hoeken te mogen spelen/werken (groep 1/2).	Dagelijks

Kerdoel 21 A+B: vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid

<i>Onderdeel</i>	<i>Wanneer/ frequentie</i>
Klassendienst/ helpende handjes: verantwoordelijkheid dragen voor je omgeving. Volgens planning, verdeeld over de kinderen.	Dagelijks
Stichting Kinderpostzegels: verkoop producten stichting Kinderpostzegels voor het goede doel (groep 7/8)	1x per 2 jaar
Medewerking verlenen aan de Kerstlichtjestocht door toneelspel, zingen	1x per 3 jaar
Herdenking 4 mei en viering 5 mei: lespakket 4 en 5 mei of gedenkboek (afwisselend) en deelname aan activiteiten 4 mei comité.	1x per schooljaar
Gastlessen Groninger landschap over de flora en fauna in onze omgeving.	1x per schooljaar
Theatervoorstelling over een verkeersthema in iedere groep	jaarlijks
Theatervoorstelling over een maatschappelijk thema in iedere groep	jaarlijks
Museumbezoek: samenwerking Groninger museum en Wierdenland	Minimaal tweejaarlijks
Samenwerking bibliotheek op school	Structureel
Schoolkamp groep 7/8: drie dagen samen optrekken	Tweejaarlijks
Vieringen en gezamenlijke rituelen: (Kerst, Pasen, St. Maarten, Sinterklaas, Voorleesontbijt, Koningsspelen, LSD)	Jaarlijkse cyclus
Projectweken, waarvan 1x per schooljaar Kinderboekenweek met een maatschappelijk thema en 1 zelfgekozen projectweek, wisselend per schooljaar.	2x per schooljaar

Kleuters en burgerschap: werken aan de basis

Input uit onze schoolpraktijk is gecombineerd met de kennis uit het artikel ‘Taalkrachtig burgerschap: bouwen aan de basis in groep 1/2’ door CPS onderwijsontwikkeling en advies

De basis voor het bieden van burgerschapsonderwijs wordt gelegd in groep 1/2 (en natuurlijk tijdens de voorschoolse periode). Als kinderen naar school gaan maken ze de overstap van de thuiswereld (in combinatie met kinderopvang) naar de schoolwereld. Op school ontdekken ze dat er meerdere talen, culturen, waarden en manieren van samenleven zijn. Het zit in alle momenten op school en in routines: een ruzie, een gevallen drinkbeker, gesprek naar aanleiding van een prentenboek. Deze momenten zijn aanleidingen om empathisch en democratisch te ontwikkelen en om hieraan taal te kunnen geven: kinderen leren vaardigheden die ze nodig hebben om goed samen te kunnen leven. Dat begint klein in groep 1/2: leren luisteren, samen delen, gevoelens uiten. Mondelinge taalvaardigheid legt hierbij de basis van respectvol en fatsoenlijk met elkaar communiceren.

Voorbeelden per kerndoel uit artikel CPS en eigen praktijk in de school:

Kerndoel 19: democratische oefenplaats

Kleuters leren in de klas en buiten tijdens het spelen en werken basisvaardigheden als respectvol met elkaar omgaan en samenwerken. Dit kan naar voren komen in prentenboeken, waarin emoties worden beschreven. Kinderen kunnen in duo's praten over de emoties en leren inleven, bedenken wat een karakter in een boek zou kunnen doen of voelen. Zo oefenen kinderen met empathie, naar elkaar luisteren en samen nadenken.

Kerndoel 20A: de democratische rechtstaat

Kinderen ontdekken vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit in de schoolse praktijk. Tijdens het spelen komen kinderen in situaties waarin ze verantwoordelijkheid voor een taak kunnen delen, zoals opruimen. Zo ervaren kinderen dat het samen uitvoeren van een taak sneller gaat en fijner voelt.

Kerndoel 20B: diversiteit in de samenleving

In de schoolse situatie leren kinderen verschillen en overeenkomsten zien tussen mensen en ze leren hun gevoelens benoemen. Verschillende prentenboeken in ons onderwijsaanbod geven aanleiding voor gesprekken hierover in groepsverband, in kleine groepjes of duo's.

Kerndoel 21A: democratische betrokkenheid

Kinderen leren in de klas dat het uitmaakt wat ze zeggen en dat luisteren net zo belangrijk is praten. Bijvoorbeeld tijdens het buitenspelen leren kinderen afspraken maken over het gebruik van een fiets. Hier oefenen kinderen ook dat iedereen mee mag doen, dat je rekening met elkaar houdt, dat je samen speelt en deelt.

Kerndoel 21B: maatschappelijke betrokkenheid

De klas is de maatschappij in het klein, waarin kinderen rollen en verantwoordelijkheden ontdekken. Zo zorgen de kinderen aan het eind van de dag samen voor het opruimen van het klaslokaal en de gang. Iedereen draagt hieraan een steentje bij en oefenen zo dus maatschappelijke betrokkenheid.

Hoofdstuk 6: aanpak

6.1 Hoe gaan we met elkaar om?

Binnen onze school hanteren we duidelijke afspraken en omgangsvormen die zijn gebaseerd op respect, gelijkwaardigheid en samenwerking. Deze regels vormen niet alleen een veilige basis, maar ook een oefenplaats voor burgerschapscompetenties en de basiswaarden van de democratische rechtsstaat. Kinderen oefenen dagelijks met het nemen van verantwoordelijkheid, het geven en ontvangen van feedback en het oplossen van conflicten. Dit gebeurt in kringgesprekken, tijdens samenwerkopdrachten en in de pauze. Leerkrachten en medewerkers spelen hierin een cruciale rol door voorbeeldgedrag te tonen en actief te begeleiden. Wanneer er sprake is van onverdraagzaamheid, grijpen we dit aan als leermoment: samen onderzoeken we wat er is gebeurd, welke waarden in het geding zijn en hoe we tot een oplossing kunnen komen. Zo leren kinderen niet alleen ‘afpraak is afspraak’, maar een manier om samen te werken aan een respectvolle en rechtvaardige schoolgemeenschap.

6.2 Burgerschapscompetenties actief oefenen

Onze school ziet het actief oefenen van burgerschapscompetenties als een essentieel onderdeel van het onderwijs. Dit gebeurt zowel in de lessen als in de dagelijkse praktijk. Kinderen nemen deel aan rollenspellen, debatten en groepsopdrachten waarin zij leren meningen te uiten, naar anderen te luisteren en tot gezamenlijke besluiten te komen. Daarnaast benutten we alledaagse situaties – zoals het verdelen van taken in de klas, het oplossen van meningsverschillen of het samenwerken aan projecten – om kinderen te laten ervaren wat verantwoordelijkheid nemen en respectvol handelen betekent. We maken daarbij gebruik van methodes en materialen die aansluiten bij onze visie en leerdoelen, zodat oefenen geen losstaand onderdeel is, maar een doorlopende leerlijn vormt. Leerkrachten zorgen voor differentiatie, zodat ieder kind op zijn of haar niveau kan meedoen en leren. Tot slot stimuleren we reflectie: kinderen kijken regelmatig terug op hun eigen gedrag en keuzes en bespreken wat ze hiervan kunnen leren voor toekomstige situaties.

6.3 Burgerschapsonderwijs afstemmen op maatschappelijke omgeving

Ons burgerschapsonderwijs staat niet op zichzelf, maar is nauw verbonden met de samenleving rondom de school. Kinderen maken kennis met maatschappelijke organisaties en krijgen gastlessen, bezoeken lokale instellingen of nemen deel aan projecten in het dorp. Ook actuele thema's zoals klimaat, verkiezingen en diversiteit worden actief in het onderwijs verwerkt. Deze koppeling aan de actualiteit geeft kinderen de kans hun burgerschapscompetenties in echte contexten te oefenen: kritisch nadenken, eigen meningen vormen en verantwoordelijkheid nemen. Daarbij worden ze zich bewust van hun rol, rechten en plichten in de samenleving. Door deze verbinding leren kinderen dat burgerschap niet alleen iets van de school is, maar ook van het dagelijks leven en de maatschappij waarvan zij deel uitmaken. Alle activiteiten sluiten aan bij de leerdoelen en opbouw van het burgerschapscurriculum, zodat er een samenhangend geheel ontstaat waarin theorie en praktijk elkaar versterken.

6.4 Samenwerking met ouders en maatschappelijke partners

Burgerschapsonderwijs krijgt meer betekenis wanneer ouders en maatschappelijke partners erbij betrokken worden. Ouders spelen een rol door mee te denken over schoolafspraken, te helpen bij projecten of hun eigen ervaringen te delen in de klas of tijdens de koffieochtenden.

Maatschappelijke partners – zoals sportclubs, bibliotheek, buurtverenigingen, kerken, welzijnsorganisaties en de gemeente – dragen bij door samen activiteiten en projecten te organiseren. Kinderen leren inspraak, verantwoordelijkheid en respectvolle omgang niet alleen binnen de school, maar ook in de bredere maatschappij. We onderhouden structureel contact met deze partners en evalueren regelmatig de samenwerking, zodat het aanbod rijk en actueel blijft en goed aansluit bij de leerdoelen van ons burgerschapsonderwijs.

Hoofdstuk 7: schoolklimaat

7.1 Burgerschap zichtbaar in schoolklimaat

Onze school werkt actief aan een veilig en positief schoolklimaat dat aansluit bij de leerdoelen van het burgerschapsonderwijs. Kinderen ervaren respect voor verschillen, mogen hun mening uiten en leren omgaan met diversiteit en conflicten. Het schoolklimaat stimuleert kinderen om actief burgerschapscompetenties te oefenen, zowel in de klas als daarbuiten.

We gebruiken onze sociaal-emotionele methode De Vreedzame School als leidraad voor het vormgeven van regels, omgangsvormen en gezamenlijke afspraken. Zo verbinden we de theorie van burgerschap aan dagelijkse praktijkervaringen. De school betreft kinderen bij het ontwikkelen van het schoolklimaat en stimuleert hen om verantwoordelijkheid te nemen voor een positieve en veilige leeromgeving.

7.2 Pedagogisch en didactisch handelen

Onze leerkrachten stemmen hun pedagogische en didactische keuzes af op de leerdoelen van het burgerschapsonderwijs passend bij de leeftijdsgroep van de kinderen. Ze gebruiken instructies, opdrachten en begeleiding die aansluiten bij het niveau en de behoeften van de kinderen per leeftijdsgroep en aanvullend wordt de belangstelling van de kinderen in het onderwijsaanbod meegenomen. Daarbij zorgen we dat basiswaarden zoals respect, gelijkwaardigheid en solidariteit dagelijks zichtbaar zijn.

In het burgerschapsonderwijs betekenen het hebben van "hoge verwachtingen" dat leerkrachten geloven in het vermogen van **elk** kind om zich te ontwikkelen tot een actieve, betrokken en kritisch denkende burger en daarbij het volledig potentieel te benutten. Een aantal belangrijke gedragingen voor de professionals in de school zijn:

- iedereen wordt uitgedaagd om na te denken over complexe maatschappelijke onderwerpen, zodat kinderen begrip ontwikkelen en over deze onderwerpen kunnen discussiëren (zoals discriminatie en gelijke kansen).
- iedereen wordt gestimuleerd verantwoordelijkheid te dragen voor gemaakte keuzes.
- iedereen krijgt de ruimte om fouten te maken, deze respectvol te herstellen en ervan te leren.
- de leerkracht legt de focus op de mogelijkheden van ieder kind en stimuleert ieder kind om vanuit de mogelijkheden te denken (niet vanuit de beperkingen).
- de leerkracht geeft concrete feedback gericht op zelfsturing en de eigen mogelijkheden om te groeien.
- het inrichten van het burgerschapsonderwijs heeft als doel om bij ieder kind de intrinsieke motivatie voor het leren aan te wakkeren en te versterken.

We maken gebruik van de aanwijzingen uit onze sociaal-emotionele methode De Vreedzame School om kinderen actief te laten oefenen met burgerschapscompetenties, zoals samenwerken, meningen uiten en conflicten oplossen. Binnen het team zijn duidelijke afspraken gemaakt over hoe we deze pedagogisch-didactische aanpak in de praktijk brengen in ons kwaliteitsbeleid.

7.3 Voorbeeldgedrag

Onze school begrijpt dat kinderen leren door het voorbeeld van volwassenen. Het team leeft de basiswaarden van burgerschap zelf voor in omgang, samenwerking en besluitvorming. Dit geldt zowel voor leerkrachten onderling als voor alle medewerkers van de school. Door bewust voorbeeldgedrag te tonen – zoals respectvol communiceren, samen problemen oplossen en actief bijdragen aan een positieve groeps sfeer – maken we zichtbaar wat goed burgerschap inhoudt. Dit gedrag wordt ondersteund en versterkt door onze sociaal-emotionele methode, waardoor kinderen dagelijks ervaren wat het betekent om verantwoordelijkheid, respect en solidariteit in de praktijk te brengen.

Hoofdstuk 8: monitoring, evaluatie en kwaliteitszorg (Borging)

8.1 Inzicht in kwaliteit en resultaten burgerschapsonderwijs

Onze school brengt systematisch in kaart in hoeverre kinderen de leerdoelen van het burgerschapsonderwijs behalen. Door regelmatig te evalueren krijgen we inzicht in de sterke punten en de ontwikkelpunten van ons onderwijsaanbod. Dit overzicht helpt ons om het curriculum, de lesmethoden en projecten af te stemmen op de actuele leerbehoeften van de kinderen. Ook biedt het inzicht om te zien of de school voldoende aandacht besteedt aan kennis, vaardigheden en houdingen die horen bij goed burgerschap. Met deze informatie kunnen we onze aanpak verbeteren, knelpunten wegwerken en verantwoording afleggen over de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs aan de schoolleiding, het team en het bestuur.

8.2 Meten van opbrengsten burgerschapsonderwijs

Onze school gebruikt een betrouwbaar meetinstrument, te weten: Burgerschap Meten ontwikkeld door Rovict. Dit doen we om de ontwikkeling van de kinderen op het gebied van kennis, houding en vaardigheden in kaart te brengen. Het instrument meet verschillende dimensies, waaronder democratisch handelen, maatschappelijk verantwoord handelen, omgaan met conflicten en omgaan met verschillen. Voor elk kind (in de bovenbouw) worden scores verzameld, die worden vergeleken met het landelijk gemiddelde of eerdere metingen van dezelfde groep. Hiermee krijgen we inzicht in de mate waarin de kinderen de gestelde leerdoelen behalen. Op basis van deze resultaten kunnen wij ons onderwijsaanbod bijstellen, differentiatie toepassen en gerichte acties ondernemen om de burgerschapscompetenties verder te versterken. De resultaten worden ook gebruikt om trends over de jaren heen te volgen en de effectiviteit van methoden, projecten en schoolbrede activiteiten te evalueren.

8.3 Verantwoording en dialoog

Onze school legt verantwoording af over het burgerschapsonderwijs en de behaalde resultaten aan het bestuur van Stichting Goud. Dit gebeurt door het overzicht van resultaten en evaluaties te delen en in dialoog te bespreken. De school laat zien welke leerdoelen zijn gerealiseerd, welke bijstellingen nodig zijn en welke acties zijn ondernomen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Stichting Goud kan deze informatie gebruiken om de effectiviteit van het beleid te monitoren, trends te signaleren en scholen te ondersteunen bij verdere professionalisering. Door deze

verantwoording in combinatie met dialoog wordt het burgerschapsonderwijs niet alleen zichtbaar, maar ook voortdurend verbeterd en afgestemd op de behoeften van kinderen en de maatschappelijke context.

Bijlage 1: beschrijving leerlingenraad

Wat is een leerlingenraad?

In een leerlingenraad zitten kinderen die graag hun groep willen vertegenwoordigen. Het zijn kinderen die graag namens hun klas allerlei zaken willen bespreken. Zo weten we wat de kinderen van onze school belangrijk vinden. Dat betekent dat zij de rol hebben om erachter te komen wat er leeft op school en wat iedereen graag ziet gebeuren. Deze zaken kunnen ze bespreken in vergaderingen van de leerlingenraad.

Wat doet de leerlingenraad?

Iedereen zal misschien wel iets kunnen bedenken waarin de school nog verbeteren kan. Maar hoe maak je jouw ideeën bekend? En hoe vergroot je de kans dat die ideeën ook worden uitgevoerd? Een leerlingenraad kan meedenken en zal aan de slag gaan met de ideeën die ze binnenkrijgen.

Wie zitten in de leerlingenraad?

In de leerlingenraad zitten leerlingen uit groep 1 t/m 8. Uit elke klas wordt één kind gekozen om de klas te vertegenwoordigen. Deze kinderen vragen in de eigen klas welke ideeën er zijn. Zij nemen de informatie uit de klas mee naar de leerlingenraad. Andersom is het ook belangrijk dat deze leerlingen in hun klas kunnen vertellen wat er is besproken tijdens een vergadering. Durven spreken in de groep is een vaardigheid die belangrijk is voor vertegenwoordigers van de leerlingenraad.

Hoe werkt de leerlingenraad?

Deze groep komt vier keer per jaar bij elkaar om te vergaderen onder schooltijd. De vertegenwoordigers vertellen de punten die in de klas naar voren zijn gekomen, ook kan het team/ directie agendapunten ten tafel brengen.

Belangrijke uitgangspunten zijn:

- de kinderen hebben een volwaardige inbreng in school
- de kinderen hebben inspraak
- de kinderen ervaren democratie
- de kinderen denken mee over wat haalbaar en realistisch is
- de kinderen voelen zich meer betrokken bij het reilen en zeilen.

Zaken waarover de kinderen kunnen meedenken:

- het gebruik en de inrichting van de school en het schoolplein
- bevindingen bij het gebruik van lesmethoden
- bevindingen aangaande projecten, programma's en activiteiten waaraan school deelneemt
- allerhande activiteiten die in of buiten de les passen
- afspraken op school
- welbevinden op school.